

Juho Kotakallio**KGB:n agentit söivät – Supon raportit kertovat**

Jukka Seppinen, Neuvostotiedustelu Suomessa – strategia ja toiminta 1917–1991. Ajatus kirjat, Jyväskylä 2006.

>> PDF-versio

Valtiotieteen tohtori Jukka Seppinen on kirjassaan ”Neuvostotiedustelu Suomessa – Strategia ja toiminta 1917–1991” ottanut käsittelyyn mielenkiintoisen aiheen, tiedustelun. Tiedustelusta puhuminen herättää melkein poikkeuksetta suuremman yleisön mielenkiinnon, ja tässä Seppinen on onnistunut. Monet ihmiset ovat kiinnostuneita siitä, minkälaista tiedustelutoimintaa ja vakoilua Neuvostoliitto ja sen tiedusteluorganisaatiot harjoittivat Suomessa ja ketkä olivat kytköksissä toimintaan.

Seppisen tavoitteena on selvittää Neuvostoliiton tiedusteluorganisaatioiden Suomeen kohdistama toiminta aina Tšekasta KGB:hen. Kirjan alkupuoliskolla esitellään lyhyesti tunnettuja Neuvostoliiton hyväksi vakoilleita henkilöitä muun muassa Murrikin siskokset Hella (Wuolijoki) ja Salme (Pekkala). Alkuvaiheen käsittely jää kuitenkin lyhyeksi. Fokus on selkeästi sotien jälkeisessä ajassa, jolloin neuvostotiedustelun organisaatio pääsee Seppisen esityksessä laskemaan verkostonsa suotuisassa vaiheessa. Maan alta päästyään kotimaiset kommunistit avittivat KGB:n tavoitteita muuttaa Suomi kommunistiseksi valtioksi. Joukkoon kietoutui kommunistien lisäksi myös muita. Seppinen nimeää tietolähteiksi monenlaisia suomalaisia vaikuttajia ja järjestöjä. Arvioinnin kohteena ovat varsinkin Suomen kommunistinen puolue, mutta myös koko Suomen poliittinen kirjo ja instituutiot. Suomeen kehittyä sodan jälkeen niin sanottu kotiryssäjärjestelmä jossa hyväksyntää haettiin Kremlin edustajilta.

Seppinen näkee käytännössä kaikkialla yhteyksiä KGB:hen. Immuuneiksi jäävät KGB:n soluttautumisen pahimpina vuosina, 1960- ja 1970-luvulla, vain harvat tahot. Seppisen mukaan KGB:n vaikutus ei kuitenkaan ylety punaisen Valpon lakkauttamisen jälkeen 1948 perustettuun Suojelupoliisiin eikä Etsivässä keskuspoliisissa 1919–1927 työskennelleeseen presidentti Urho Kekkoseen. Kekkosen erottua KGB osallistuu Suomen presidenttipeliin, suosikkinaan Ahti Karjalainen. Karjalainen ei kuitenkaan tarjonnut vastusta kansan suosiota nauttivalle Mauno Koivistolle, joka hänkin joutui Seppisen mukaan KGB:n ohjaimaksi. Supon tietojen mukaan Koivisto tapasi ensimmäisiä kertoja KGB:n asiamiehiä vuonna 1966. Suhteet säilyivät tämän jälkeenkin ja vuoden 1981 presidenttipelin aikana KGB:n päälliköstä Viktor Vladimirovistä, jonka tehtävänä oli hoitaa suhteet korkeimpiin poliittisiin päättäjiin, tuli Koiviston kotiryssä. Mauno Koivisto kysyi, Seppisen mukaan, kaikki tärkeimmät asiat etukäteen Kremlin edustajilta. KGB:n tavoitteiden yhdeksi huipentumaksi kirjassa mainitaan presidentti Koiviston uudenvuodenpuhe vuodelta 1989, jolloin hän toivoi, ettei Euroopan rajoja ryhdyttäisi siirtämään.

Kirjan alkuperäislähteet ovat pääsääntöisesti Supon arkistosta. Käytännössä Seppinen referoi Suojelupoliisin raportteja ja tuo esille henkilökuvia useista KGB:n edustajista sekä suomalaisista virkamiehistä ja heidän mahdollisista kytköksistä KGB:hen. Kirjasta selviää esimerkiksi KGB:n ”vaikuttaja-agenttien” ravintoloissa lounastamiset suomalaisten kanssa. Suojelupoliisin raporteista selviää muun muassa, missä ruokailtiin ja kuka viulut maksoi. Useimmiten maksajana oli KGB. Lounastapaamispaikkoina olleiden helsinkiläisten ravintoloiden lisäksi Seppinen kertoo agenttien autojen rekisterinumeroitkin. Arvailujen varaan jäävät monet olennaiset kysymykset kuten se, minkälaista tietoa KGB:lle mahdollisesti vuodettiin tai mitä KGB uteli. Vakoilijoiksi ja

tietolähteiksi leimaaminen on hyvin hataralla pohjalla, kun tietojen vuotamista ei voida osoittaa. Seppisen leimakirves kuitenkin osuu useampaan epäiltyyn. Vähäisetkin kytkökset kerrotaan ja lyhimmillään ovat henkilöarviot vain kolmen rivin mittaisia. Osassa tapauksissa syytä varmasti on, hyvinkin paljon. Toisaalta joissakin tapauksissa pitää miettiä Seppisen tarkoituksenhakuisuutta. Parhaimpana esimerkkinä tästä voidaan pitää hänen kirjoittamaansa esittelyä ulkoasiainministeriön entisiä työtovereitaan ja heidän kontakteistaan KGB:hen.

Kirjan suurimpana puutteena voidaankin pitää kirjoittajan kevyttä otetta ja lähteiden yksipuolisuutta. Tiedusteluun liittyvä koti- ja ulkomainen tutkimuskirjallisuus loistaa poissaolollaan. Ainut poikkeus on Cambridgen yliopiston professorin Christopher Andrew'n tutkimustyö, jota Seppinen käyttää taustamateriaalina. Muut tiedustelusta kirjoittaneet tutkijat sivuutetaan täysin. Sekä kotimaasta että ulkomailta löytyisi kuitenkin samaan tematiikkaan pureutuvia teoksia. Kotimaisista teoksista, joita tutkimuksessa ei ole otettu huomioon, mainittakoon muun muassa Kuorsalon, Susiluodon ja Valkosen *Salaisen poliisin valtakunta – KGB, FSB ja suhteet Suomeen* (2003), Juha Pohjosen väitöskirja *Maanpetturin tie* (2000), Jukka Rislakin *Erittäin salainen – vakoilu Suomessa* (1982) sekä pseudonyymillä Veijo Varjon *Miehet pimeästä – Neuvostovakoilu Suomessa* (1980).

Seppisen kirja on sivumäärältään massiivinen. Aiheen tarkempi rajaaminen olisi ollut paikallaan, jottei teos olisi paisunut niin massiiviseksi. Seppinen olisi voinut karsia aiheeseen liittymättömiä harhapolkuja, joille hän kirjassaan on eksynyt, esimerkiksi Suomen poliittisen historian yleiskuvausta. Turhan toiston olisi myös voinut jättää pois. Yhtä lounasta ei voi mielenkiintoisesti syödä kahteen kertaan eikä lukea moneen otteeseen KGB:n ja suomalaisen ”informantin” näkökulmasta. Kuvailun sijaan lukija jäi kaipaamaan tiedusteluterminologian selventämistä. Huomionarvoista on, että Seppinen tuo esille jopa sellaisen käsityksen, että tiedusteluorganisaatiot hankkivat tietoa pelkästään laittomista lähteistä: ”Tiedustelupalvelun tarkoitus on hankkia vaikeasti saatavilla olevaa tietoa illegaalein toimin – ja toteuttaa poliittisen johdon tavoitteita eri puolilla maailmaa. Laillinen tiedonhankinta kuuluu diplomatialle.” Terminologia tiedustelusta on kirjassa muutenkin epätarkkaa. Seppinen lanseeraa teoksessaan oman ”laiton vakoilu” -termin. Yleisen terminologian mukaan tiedustelu jakaantuu kuitenkin kahteen osioon, lailliseen ja laittomaan tiedusteluun eli vakoiluun. Myös kirjan muut epätarkkuudet ja asiavirheet vähentävät kirjan uskottavuutta tutkimuksena. Olisi ollut suotavaa, että kirjoittaja olisi perehtynyt aihepiiriin paremmin ja karsinut kerrontansa turhia rönsyjä.

Kirjoittaja on filosofian maisteri, joka valmistelee väitöskirjaansa aiheesta Suomen ja Ison-Britannian tiedusteluyhteistyö 1918–1941 Helsingin yliopiston historian laitoksella.